Den tomme graven

Utviklingen av et kunstprosjekt for konfirmantene våren 2012

Billedkunstner
Grete Refsum

Årets konfirmanter i Høybråten kirke samarbeider om å lage et symbol for påskens budskap. Prosjektet startet lørdag 10. mars og ledes av undertegnede. Denne teksten er skrevet for å gi både konfirmanter og menighet en liten innføring i hva prosjektet handler om.

I Kunst

Kirke og kunst
Gjennom århundrene har kunstnere illustrert kristen tro, utsmykket kirkerom og tonesatt gudstjenestens liturgi og salmer. Kunstnere har bidratt til å tolke Bibelens tekster i sansbare uttrykk med de teknikker og metoder som deres kultur og samtid har benyttet seg av: det være seg visuelle bilder, skulpturell form eller hørbar lyd. Kunst og teologi inngår derfor i et samspill der de gjensidig påvirker hverandre.

Kunst i dag
De fleste assosierer begrepet "kunst" til objekter, innrammede bilder på veggen og skulptur på sokkel. Men fra 1900-tallets begynnelse har kunsten endret seg. I dag omfatter begrepet kunst varierte uttrykks- og handlemåter. Det skapes i vår tid kunst ute i naturen, på offentlige steder og innenfor institusjoner. Slik kunstnerisk aktivitet kalles gjerne stedsspesifikk kunst. Her er ofte prosessen, samtaler og tenkning i forbindelse med prosjektet, viktigere enn resultatet.

Prosjektet vi gjennomfører i Høybråten kirke denne våren er stedsspesifikt, knyttet til kirkerommet og påskebudskapet. Kunst handler om å arbeide med det vi fornemmer og sanser. Vi skal bevege oss på kanten av det forstår og forsøke å fremstille dette i en fattbar form.

II Bibeltekstene

Disiplene undres
Kristi forklarelsesdag var i år søndag 12. februar, og i evangelieteksten heter det:

> […] *På veien ned fra fjellet påla han* [Jesus] *dem at de ikke skulle fortelle noen det de hadde sett, før Menneskesønnen var stått opp fra de døde.*
> *De* [disiplene] *merket seg dette ordet, og snakket med hverandre om hva det var å stå opp fra de døde* (Markus 9, 9-11).

Denne teksten er spennende fordi den forteller at disiplene undret seg og snakket sammen om det de ikke forsto. Dette er et fint utgangspunkt i konfirmasjonsundervisningen. Vi kan også undre oss, snakke sammen og diskutere hvordan vi kan forstå de bibelske tekstene og den kristne arven.

Paulus' tekst

Den eldste beskrivelsen av Jesu død og oppstandelse finner vi hos Paulus:

> *For først og fremst overgav jeg dere det jeg selv har tatt i mot,*
> *at Kristus døde for våre synder etter skriftene,*
> *at han ble begravet,*
> *at han stod opp på den tredje dag etter skriftene* (1. Kor. 15, 3-5)

Teksten er skrevet på 50-tallet. Ettersom Jesus døde på 30-tallet, er den skrevet mer enn 20 år etter at den faktiske hendelsen fant sted. Paulus møtte aldri Jesus. Men det er allikevel merkelig hvor lite han har å fortelle! Han tar forbeholdet ”etter skriftene” overfor både Jesu død og oppstandelsen, men ikke at ”han ble begravet”.

Pasjonshistorien

Jesu lidelseshistorie tar form på 70-tallet – 40 år etter at korsdøden fant sted. Markus-evangeliet er eldst og videreutvikles av de andre evangelistene de neste 30-40 årene. Pasjonshistorien skjer i den jødiske påsken (Markus 14, 1). Den starter Palmesøndag med Jesu inntog i Jerusalem. Så fortsetter fortellingen med det siste måltidet, våkenatten i Getsemane hage, pågripelsen når Judas forråder Jesus, forhøret hos øverstepresten, piskingen, spottingen med tornekrone og kappe, transporten av korset (antagelig bare tverrarmen) opp til Golgatha, avkledningen, påspikringen på korset, oppreisningen av korset og så en langsom dødsprosess, og til sist nedtagningen for begravelse.

Begravelsen

Titusener har blitt korsfestet i Romerriket. Allikevel er det bare funnet rester av én eneste begravelse av en korsfestet mann. Forklaringen er at en del av straffen ved å bli korsfestet, var at den korsfestede ikke skulle gravlegges sammen med sin familie. I datidens jødiske samfunn var dette nesten like forferdelig som selve torturen ved korsfestelsen. Dessuten var det helst slaver og fattigfolk som ble korsfestet, og deres familier hadde uansett ikke råd til en grav.

Jødiske graver for vanlige folk ble gjerne hugget ut som nisjer i fjellet. Når liket var forråtnet, samlet en bena og la dem i små steinkister. Men dette var dyrt og ikke alle hadde råd til det. Historisk er det derfor lite belegg for at en korsfestet ble gravlagt, men teologisk – i følge Det nye testamentets fortellinger – ble Jesus gravlagt. Samtlige evangelier nevner Josef fra Arimatea som ber Pilatus om å få utlevert Jesu lik så han kan begraves, og stiller en grav han har ervervet til disposisjon.

Markusevangeliet:

> *Han* [Josef] *kjøpte da et linklede, tok Jesus ned, svøpte ham i det og la ham i en grav som var hogd ut i bergveggen, og rullet en stein foran inngangen. Maria Magdalena og Maria, mor til Jesus så hvor han ble lagt* (Markus 15, 46-47).

Matteusevangeliet:

> *Josef tok legemet, svøpte det i et rent linklede og la det i en ny grav, som var hogd ut til ham selv i bergveggen. Så rullet han en stor stein foran inngangen og gikk bort. Men Maria Magdalena og den andre Maria var der og satt rett overfor graven* (Matteus 27, 59-6).

Lukasevangeliet:

> *Og han* [Josef] *tok det* [legemet] *ned, svøpte det i et linklede og la ham i en grav som var hogd ut i bergveggen, og hvor ingen ennå var lagt* […] *og de* [kvinnene] *så at han ble lagt der* (Lukas 23, 53-55).

Johannesevangeliet:

> *De* [Josef og Nikodemus] *tok da Jesu legeme og svøpte det i linklær med den velluktende salven i, slik det er jødisk skikk når noen begraves. Der hvor Jesus var blitt korsfestet, var det en hage og i den en ny grav, som ingen ennå var blitt lagt i. Der la de Jesus, fordi det var helgaften for jødene og graven var så nær* (Johannes 19, 40-42).

Legg merke til hvordan detaljeringen i fortellingene er ulik. Johannes som skriver rundt år 100, er den mest forklarende, men hos ham inntrer en ny mann og kvinnene forsvinner.

Oppstandelsen

Når vi kommer til neste fase i fortellingen – oppstandelsen – spriker evangelistenes beskrivelser:

1. *Markus* forteller at Maria, Maria og Salome (tre kvinner) går til graven og der er stenen veltet bort, én engel forteller dem at Jesus er oppstått og at de skal gå av sted til Galilea der han vil vise seg for dem. Jesus viser seg da på flere måter (Markus 16).

2. *Matteus* er mer dramatisk; graven åpnes av et jordskjelv og én engel forteller Maria og Maria (to kvinner) at Jesus er oppstått og på vei til Galilea. Kvinnene møter senere Jesus og kysser føttene hans (Matteus 28).

3. *Lukas* sier at kvinnene (ubestemt) drar av sted til graven, steinen er veltet bort og to engler sier Jesus er oppstått og ber dem dra til Galilea. Kvinnene bringer budskapet til Peter som oppsøker graven. Han finner bare likklærne og undrer seg (Lukas 24).

4. *Johannes* forteller at Maria (én kvinne) besøker graven. Når hun ser at steinen er tatt bort, henter hun Peter og Johannes og de drar sammen til graven. De finner bare likklærne, og mennene går sin vei. Maria står alene igjen. Da kommer to engler og deretter Jesus. Maria gjenkjenner ham ikke, men tror han er en gartner. Jesus forbyr henne å røre ved ham (Johannes 20).

Mange bibelforskere og teologer har arbeidet med fortolkningen av evangeliene. I følge bibelforskere er det antagelig ikke så mye som er historisk sant. Men det gjør ikke fortellingene mindre interessante, vi må bare skjelne mellom den historiske Jesus og den teologiske Kristus. Det hersker liten tvil om at en mann med navn Jesus har levd, han ble korsfestet og det dannet seg en tilhengerskare rundt ham både før og etter hans død.

Hvordan kan vi forstå oppstandelsen? Enkelte teologer tolker evangelistenes fortellinger som beretningen om en type *innsikt*. Det har skjedd noe voldsomt og utrolig, og dette – hva det nå enn var – fikk konsekvenser. Oppstandelsen er – ut fra de tekster som foreligger, et eller annet som ingen faktisk har sett, men det er *noe* som utgjør selve fundamentet for kristen tro og utviklingen av Kirken. Det er dette vi skal prøve å få et forhold til.

III Kunstnerisk fortolkning

Et *symbol* er et tegn, en gjenstand, eller en handling som henviser til noe annet enn seg selv på en konkret måte. Korset er kristendommens logo, kjennetegn og symbol. Korset symboliserer oppstandelsen og Kirkens tro. Høybråten kirke har prosesjonskors, alterkors og krusifiks. (Et

krusifiks er fremstillingen av et kors med en korsfestet.) Derfor skal vi se på et annet oppstandelsessymbol som er eldre enn korset: den tomme graven.

Den tomme graven kan forstås som grensesnittet mellom det som er historisk sant og Kirkens tro. Dette symbolet inviterer hver enkelt av oss til å reflektere over de bibelske fortellingene. Og denne gangen skal hele kroppen være med i refleksjonsprosessen ved å skape et fysisk uttrykk for den tomme graven. Følg med!

Grete Refsum har siden 1985 arbeidet med religion og eksistensielle spørsmål som tema i sin kunst og forskning. Målet er å skape visuelle uttrykk som kan bidra til nye tolkninger av kristen tro og praksis, som er relevante i vår tid. Refsum søker gjennom sin kunst å åpne for dialog mellom religioner og ulike typer tro, også ikke-religiøse holdninger. De siste årene har Refsum eksperimentert med relasjonelle kunstprosjekter i kirkerom, der menigheten og de besøkende har vært involvert som deltagere, se www.refsum.no.